

VAJDASÁG MEZŐGAZDASÁGI (VISSZA)FEJLŐDÉSE

REGRESSION OF AGRICULTURE IN VOJVODINA

TOT MÁRIA TERÉZIA PhD-hallgató

Pécsi Tudományegyetem Közgazdaságtudományi Kar
Regionális Politika és Gazdaságtan Doktori Iskola

Abstract

Vojvodina Province is located in the northern part of the Republic of Serbia as one of the autonomous province of this republic. Actually the poem of “autonomous province” was included only the name, but not the rights. It classified a dynamically developing area of the 1970s and 1980s. The development had aborbed in the year of 1987, when constitutional amendments have reduced the authority of the province. In the middle of 1990 thanks to Milosevic`s economic politics agriculture in Vojvodina had been brought to the decadence, despite of the fact, that Vojvodina was shared the most important resource for the whole country. Vojvodina's agriculture was damaged because of the formed situation. In the year of 2006 The Land Act showed a potential to develop Vojvodina's agriculture. The development trend, which was seemed to emerge once again, began to decline in 2014 as a result of the new agricultural regulations. In December 2015, the Government of Serbia adopted an amendment of agriculture which create a situations that have made impossible for farmers in the territory of this region to live and to farm.

1. Bevezetés

Vajdaság Európa egyik legkedvezőbb adottságú agrárvidéke, Szerbia legfejlettebb mezőgazdasági régiója. Az itt megtermelt gabonaféleségek minősége világszínvonalú, ami pedig a mennyiséget illeti, amikor kedvezően alakul az időjárás, az országos szükségleten felül kivitelre is jut belőlük. A régiót az ország éléskamrájának nevezik, ez bizonyítja Vajdaság mezőgazdaságának a jelentőségét. Ugyanakkor az ágazat által előállított jövedelem körülbelül 40%-a származik a tartományból, ami szintén a tartomány országon belüli súlyát mutatja.

1. ábra. Vajdaság földrajzi elhelyezkedése

Forrás: https://baloghpet.files.wordpress.com/2014/04/tjegysgek-dlvidn_450x277.jpg

A Vajdaság a gazdasági szerkezetében, de legfőképpen az élelmiszer-gazdaságban rendelkezik olyan meghatározó erőforrásokkal és adottságokkal – termőföld, termelési hagyomány és nagy munkakultúrájú népesség – amelyek a versenyképes termelést hosszú távon is biztosítani tudják. Vajdaság lakosságának jelentős része kötődik az agrárgazdasághoz, de legfőképpen a kis településen élők. A termőföld, mely az agrárgazdasági termelés legspecifikusabb és legfontosabb termelési tényezője, igen erős komparatív előnyt biztosít az ország többi területéhez képest. Ezen a területen a termőföld minősége messze meghaladja az országos átlagot. Ez is egyike annak, hogy Vajdaság kiemelt jelentőségű a szerbiai mezőgazdaság számára.

2. Vajdaság, a lehetőségek régiója

Aki mezőgazdasággal foglalkozik, némi szakmai segítségre is szorul. Ezért fontos az is, hogy megfelelő képezésű szakemberekkel is rendelkezzen Vajdaság, akik a mezőgazdasággal foglalkozókat tudják előreségíteni a minél hatékonyabb termelésben. Vajdaság több településén is található mezőgazdasági középiskola, valamint Újvidéken található a mezőgazdasági egyetem több különböző szakiránnyal. Ennek szükségességét már a II. Világháború után belátták. Abban az időben külön gondot jelentett, hogy a háborúba oda-vesztett sok agrármérnök is.

1946-ban egy ilyen tartalmú tanulmány jelent meg: Többlettermelésre van szükségünk. Nagyobb terméshez. Tudományos földművelésre, gépesített földművelésre. Műszaki szakemberekre és nagy tudású földműves szakemberekre. Ez is iskolakérdés. Hiszen a tudományosabb, ésszerűbb földművelés egyéb feltételei már megvannak.¹ Ebben a tanulmányban előrevetítik a megfelelő gépesítés és a megfelelő szakember optimális kombinációját, mint a terméshezam-növelés módját. Ma már ezt nem tartják ennyire egyszerűnek. Sokkal több tényező együttes hatásának eredménye a hozamnövekedés.

1945 augusztusában törvényt hoztak a földreformról, mellyel összhangban kisajátították a 45 hektár feletti magán- és az egyházi birtokokat. Ez összesen 1,57 millió hektárnyi területet érintett, melyből 800 ezer hektárt osztottak ki a földdel nem rendelkezők között. Az ily módon létrejött birtokok felső határát átmenetileg 25–30 hektárban határozták meg. A ki nem osztott területekből állami gazdaságokat hoztak létre. Az etnikai összetétel igen sokszínű volt. Nagyon sok telepes érkezett a mai Montenegró területéről és Közép-Szerbiából. A fent említett 800 ezer hektár szétosztott földterület 90%-át ők kapták meg. A hegyi életmódhoz szokott lakosság igen nehezen alkalmazkodott a síksághoz, az itteni éghajlathoz, de legfőképpen annak termelési- és munkaviszonyaihoz. Ezek nagyon nagy hatással voltak Vajdaság mezőgazdasági termelésének visszafejlődéséhez, illetve nagyfokú stagnáláshoz vezetett.

Ezután elindult az iparosodás is. Új gyárakat építettek Jugoszlávia és ezen belül Vajdaság területén is. A mezőgazdasággal foglalkozó lakosság száma csökkent. Vajdaságra jellemző volt és még ma is jellemző a tanyavilág. Azok, akiktől az agrárreform által nagy területeket vettek el, már nem tudtak úgy megélni a földjeikből, mint addig, gyerekeik beköltöztek a városba. Ugyanez jellemezte a falvakon élőket is. A tanyavilág lassan pusztulásnak indult, mind több lett az elhagyatott tanya, megszűntek a tanyasi iskolák. A parasztsaládból származó fiatalok szinte 90%-a elhagyta lakhelyét és vagy ipari nagyvárosban vagy külföldön vállalt munkát.

Az 1980-as évekre az általános kép eléggé lehangoló volt: az átlagos birtoknagyság 2,1 hektár volt, tehát a birtokok elaprózódtak, az emberek hagyományos gazdálkodást folytattak.

tak a szinte nadrágszűj nagyságú parcellákon, a termésből pedig úgy ahogy megéltek. Ebben az időszakban az agrárrolló egyre szélesebbre nyílása mind súlyosabban érintette a Vajdaság mezőgazdaságát. A takarmány, a növényvédő szer és az üzemanyag ára gyorsabban növekedett, mint a növényi és állati terméké. 1985-ben a mezőgazdasági termékek ára 48%-kal, míg a termeléshez szükséges egyéb anyagoké (növényvédő szer stb.) 72%-kal emelkedett.² Különösen Szerbia területén a kormányzat a termelői és fogyasztói árakat alacsony szinten tartotta, ami rohamosan rontotta a mezőgazdaság nyereségességét, visszavetve a termelést és az exportot is. A termelők csak úgy tudtak talpon maradni, hogy visszafogták a műtrágya és vegyszerek használatát, minimalizálták a felszerelés karbantartási és javítási költségeit és eladták állományuk jelentős részét.³ A kedvezőtlen körülmények ellenére az agrárszektor biztosította a lakosság ellátását alapvető élelmiszerekkel, sőt a munkanélkülieket és a menekülteket is foglalkoztatni tudta.

3. Vajdaság mezőgazdasága a rendszerváltás után

1991 és 2001 között a növénytermesztésnél némi növekedés volt, míg az állattenyésztésnél csökkenést lehetett megállapítani, összességében szerény méretű növekedést produkált az ágazat. Ez a növekedés a termelékenység növekedésének az eredménye, hiszen a hivatalosan foglalkoztatottak száma folyamatosan csökkent a háború és nagy létszámú elvándorlás következtében.

Vajdaság a térség legfejlettebb és meghatározó régiója. Ha figyelembe vesszük a két világháború közötti Jugoszlávia régióit, a mezőgazdaságban, az iparban illetve a kereskedelemben Vajdaság gazdasági dominanciáját lehet tapasztalni. A mezőgazdaság vezető szerepe a gazdasági átalakulás során is megmaradt, azonban az értékesítés, a feldolgozás és a termelés szerkezete átrendeződött.

A mezőgazdasági populációnak a teljes népességhez viszonyított aránya az egyik legfontosabb mutató, amely a mezőgazdaság jelentőségét hivatott mérni a gazdaság szerkezetében. Ez a mutató felhasználható a gazdasági elemzésekben az elért átlagos gazdasági fejlődési szint meghatározására és segít meghatározni a mezőgazdaság helyzetét a gazdaság egészében. Abban az esetben, ha a népességben nagy arányban fordul elő a mezőgazdasági populáció, akkor ez azt jelenti, hogy a gazdasági fejlődés kezdeti szakaszban van.⁴

1. táblázat. A mezőgazdasági lakosság változása a Vajdaságban 1991–2002

Leírás	1991. év	2002. év	Index	% változás
Mezőgazdasági lakosság (fő)	269438	215147	79.85	-2.02
Aktív (mezőgazdasági) lakosság (fő)	149583	125506	83.9	-1.58
Az aktív lakosság aránya a mezőgazdasági populációban	55.52	58.33	105.06	0.45
Az aktív mezőgazd-i populáció aránya az aktív összlakosságban	17.2	13.7	79.65	-2.05
A mezőgazdasági lakosok aránya az összlakosságban	13.7	8.6	62.77	-4.14

Forrás: A Vajdaság AT regionális területrendezési terve, 2003

A gazdaság stagnálási időszaka után 2000-ben Szerbiában a politikai változások következtében elindult a fejlődés. 2001 és 2007 között számos reformot hajtottak végre, hogy helyreállítsák az ország makrogazdasági stabilitását és hogy kialakítsák a fenntartható gazdasági fejlődést. Ebben az időszakban történt az állami tulajdon nagy részének magánosítása. Ezek a változások pozitív hatással voltak a mezőgazdaság fejlődésére is.

A városban dolgozó ipari munkások kiköltöztek-visszaköltöztek a falvakra és elkezdtek mezőgazdasággal foglalkozni. Ezzel a mezőgazdaságban foglalkoztatottak száma megnövekedett. 2004-től kezdve lehetett regisztrálni a mezőgazdasági gazdaságokat és lehetett valaki magánfoglalkoztatott a saját mezőgazdaságán keresztül. Így jöttek létre a kis magángazdaságok, melybe beletartozott az egész család, vagy esetenként a férj és a feleség két külön gazdaságot is nyitottak, ha nagyobb földterülettel rendelkeztek és így mindketten mezőgazdasági magánfoglalkoztatottak lettek.

2006-ban meghozták a Mezőgazdasági Földtörvényt⁵, mellyel leszábályozták az állami és a magán tulajdonban lévő földek használatát. Akkor aki rendelkezett elegendő tőkével, 2007-től kezdve kedvező áron tudott állami földeket bérelni. Nagyon kedvező hiteleket nyújtott az ország mezőgazdasági gépvásárlásra, valamint kapcsolható eszközök vásárlására. Ugyanakkor vissza nem térítendő támogatásokat is nyújtott Szerbia a lakosainak nagyon rövid ideig. Szerbia bevezette a földalapú támogatást, mely eleinte igen nagy segítséget nyújtott a mezőgazdaságban foglalkoztatottaknak, míg az idő múlásával évről-évre csökkentették azt. Ma már szinte csak szimbolikus és nem segítségnyújtás az az összeg, mint azt a következő táblázat is mutatja.

2. táblázat. Földalapú támogatás 2009–2015

Földalapú támogatás		
év	dinár	forint
2009	12.000	30.000
2010	14.000	35.200
2011	14.000	35.200
2012	12.500	31.400
2013	12.000	30.000
2014	12.000	30.000
2015	12.000	30.000

Forrás: Saját szerkesztés

Ami a szerkezetet illeti, az utóbbi években az agrárfoglalkoztatottak és az egyéni gazdaságok számának folyamatos csökkenése figyelhető meg Vajdaság területén. Ez a csökkenés egyenes arányban van az országos csökkenéssel. Ami nagyon fontos, hogy az egyéni gazdaságok száma ugyan csökken, de a használatukban lévő földterület növekszik. Ez azt mutatja, hogy erős birtokkoncentráció indult el.

A mezőgazdaságban mint korlátozott természeti erőforrás – nélkülözhetetlen termelési tényező jelentkezik a föld. Ezért Vajdaságban a termelési tényezők elemzésekor ez a természeti forrás kiemelkedő jelentőséget kap. A tartomány területén a kertek és a szántók kifejezetten dominánsak (73,03%). Vajdaságban az összes megművelhető földterület a tartomány 76,21%-át képezi, mely magába foglalja a kerteket, szántókat, gyümölcsösöket, szőlészeteket és réteket.

Egy lakosra 0,88 ha mezőgazdasági fölterület jut, illetve 0,78 ha kiváló minőségű szántó kedvező éghajlati viszonyokkal, elegendő fényvel, hővel és nedvességgel a termesztéshez és a nagy hozamok eléréséhez számos mezőgazdasági kultúra esetében. Vajdaság olyan földgazdálkodási lehetőségekkel rendelkezik, melyek ez idáig nem voltak kellő mértékben kihasználva a különböző hátráltató tényezők végett.

4.Összegzés

A mélyreható gazdaságpolitikai átrendeződés miatt, mely végbement a kelet-közép-európai térségben, jelentősen csökkent a mezőgazdasági termelés, s jelenleg Magyarországon és Bulgárián kívül csupán (a jelentős mértékben a vajdasági mezőgazdaság teljesítményére támaszkodó) Szerbia maradt önellátó és nettó élelmiszer-exportőr.

A vajdasági mezőgazdaság és élelmiszeripar részére (a nem igazán attraktív szerbiai belső felvevőpiac és a hatalmas konkurencia ellenére is) a nyugat-európai térség lenne az elérhető célpiac. Az Európai Unió országaiban működő intenzív és hatékony mezőgazdasági támogatási rendszer mellett igen erős importkorlátozó szerepe van azon szabványoknak, minőségi követelményeknek és kvótáknak, melyeket az egyre szigorodó feltételrendszerek által meghatároznak.

Hosszú távon az átalakuló versenyszabályozási rendszer azokba a térségekbe helyezi majd át fokozatosan a tömegtermelést, amelyekben legmegfelelőbbek a természeti adottságok, és ez a jövőben akár javíthatja is a vajdasági élelmiszerexport versenyhelyzetét, de a most belátható középtávú időszakban a mezőgazdaság számára a munkaigényes kultúrák termesztése és a piacképes végtermékek előállítására lehet eredményes fejlesztési alternatíva a tömegtermelés helyett.

Jegyzetek

1. Lőrinc Péter (1946): Iparosítás és iskoláink gyűjteményes kötetéből. Pasko Romac: Vajdaság mezőgazdasága egykor és most (47. oldal) http://adattar.vmmi.org/cikkek/5780/hid_1947_01_08_pasko.pdf
2. A Kárpát-medence régiói – Vajdaság (2007): 256. oldal.
3. Statisztikai elemzések (2003), Ifj. Simon György: A Jugoszláv gazdaság az átalakulás után (159. oldal) http://www.ksh.hu/statszemle_archive/2003/2003_02/2003_02_148.pdf
4. A Vajdasági Magyar Közösségek terület- és gazdaságfejlesztési stratégiája (2015): 38. oldal <http://www.vmsz.org.rs/strategia#1>
5. Zakon o poljoprivrednom zemljištu, Službeni glasnik Republike Srbije, broj 62/2006)

Felhasznált irodalom

- Nagy Imre (szerk.) (2007): A Kárpát-medence régiói. Vajdaság Dialóg Campus Kiadó, Pécs–Budapest, 256. oldal.
- A Vajdaság AT regionális területrendezési terve (2003).
- A Vajdasági Magyar Közösségek terület- és gazdaságfejlesztési stratégiája (2015): 38. oldal. <http://www.vmsz.org.rs/strategia#1>
- Lőrinc Péter (1946): Iparosítás és iskoláink gyűjteményes kötetéből. Pasko Romac: Vajdaság mezőgazdasága egykor és most (47. oldal) http://adattar.vmmi.org/cikkek/5780/hid_1947_01_08_pasko.pdf
- Statisztikai elemzések (2003), Ifj. Simon György: A Jugoszláv gazdaság az átalakulás után (159. oldal) http://www.ksh.hu/statszemle_archive/2003/2003_02/2003_02_148.pdf
- Zakon o poljoprivrednom zemljištu, Službeni glasnik Republike Srbije, broj 62/2006 https://baloghpet.files.wordpress.com/2014/04/tjegysgek-dlvidn_450x277.jpg